

Елка Трайкова, доц. д-р

Институт за литература – Българска академия на науките (София, България)

КОЛЕГИАЛНО И ЛИЧНО ЗА НЕДКА КАПРАЛОВА

Резюме. Текстът сплита личните спомени за доц. д-р Недка Капралова с представяне на нейните най-съществени литературоведски приноси в областта на Българското възраждане. Проследена е парадоксалната свързаност между различни теми, личности и произведения, които очертава в своите изследвания, за да представи шрихи от колоритния и многопластов образ на Възраждането, както и значението на многобройните ѝ преводи – някои от тях основополагащи за българското литературознание и култура. *Ключови думи:* Българско възраждане, архиви, спомени, жени авторки, преводи

Спомените са особено пространство в паметта за времето, което сме преминали, за хората, с които сме били близки, за приятелите, които ни липсват. Те подреждат пъзела на отминалите години, изпълвайки го със събития, личности и емоции. Преминавайки през спомените, виждам колко живи следи е оставила Недка в моя житейски път, затова ми е трудно да говоря за нея в минало време. А препрочитайки книгите ѝ, осъзнавам, че те имат свое, неподвластно на времето място в изследването на Българското възраждане, в отварянето на интелектуалните ни пространства към основополагащи световни интелектуалци чрез блестящите ѝ преводи от френски.

Има книги, които създават научни концепции, и други, които разказват документални истории за далечни времена и забравени личности. Убедена съм, че между текстовете и личността, която ги твори, има съдбовна обвързаност. Някои са белязани с лесна слава и бърза забора, но има и такива, в които авторът вгражда своя живот – с трудностите и признанието; успехите и конфликтите. Такава е книгата на Недка Капралова „И ще господарува мъжът ти над теб (Още за жените в културата). Архив на семейство Елисавета и Христо Караминкови“¹. Тя изгражда един възможен модел на женската инициация, осмислен през езотеричното, магическото, библийското и приказното. През тази теоретична призма, на базата на богат документален материал, е представена личността на Елисавета Караминкова. Книгата не е само биографичен очерк или прецизно издаване на архива на семейството. Тя има сложна композиционна и жанрова структура. Авторката не само прави опит да изгради концептуално осмислен проект за женското знание, за женското посвещение и подчиненост през различни исторически

¹ В края на дяла вж. пълна библиография на доц. д-р Недка Капралова. – Бел. ред..

и културни епохи. Тя очертава и симптоматични процеси в социокултурното пространство на Българското възрождане. В нейното изследване продуктивно се срещат и използват възможностите на литературноисторическото, етнографското, фолклорното, социологическото, за да бъдат очертани същностни културни и обществени явления или да бъдат маркирани малко известни събития и факти. Така книгата провокира осъзнаването на културната памет като ценност. Именно в това съхраняване на автентичната история на времето, макар и като лична биография и субективни преживявания, е нейният приносен характер. И още: Недка Капралова споява обективния, аналитичен стил с образния език, прецизното познаване на документите и фактите с увлекателно разгръщащата се фабула на една трудна житейска съдба, положена на фона на не по-малко сложното политическо и социокултурно пространство на Възраждането. Така тя очертава образа на Елисавета Караминкова с нейната сила, слабост, женска драма и възможен, но неосъществен обществен престиж. В това поле на опозиции уместно функционира както характерното за биографичния подход хронологично разгръщане на сюжета, така и методологическата база, която изграждат първите три части на книгата: „Жената в семейната и календарната обредност“; „Езотеричното в женското посвещение“; „Женското знание и библиейският аналог“. Те дават необходимата за всяко научно изследване рамка и аргументират екзистенциалния и психологически генезис в портрета на една жена раздвоена между традиционното и модерното; между битовото и общественото; между любовта и дълга. Проследявайки парадоксалната свързаност между всички сложно преплетени нишки, авторката очертава разноезичния, противоречив, амбивалентен модел на Възраждането или поне на някои негови измерения. В този контекст особено ценен като познание за този период в обществен и психологически план е публикуването на архива на семейство Караминкови. Това безспорно допълва познанието за епохата през оптиката на социалните, битовите и интимните отношения.

Книгата „И ще господарува мъжът ти над теб“ беше етап в дългогодишните научни изследвания на доц. Недка Капралова. Нейната продуктивна документална информираност² ѝ даваха основание да разглежда Възраждането като време на контрасти, но и на хармонично допълващи се опозиции. За нея, тази епоха осмислена до голяма степен, като система от факти и събития, в същото време беше отворена за нови открития или интерпретация на по-малко проучвани проблеми. Точно това поле на маргиналното, неизвестното или забравеното беше обект на научните ѝ интереси.

На базата на богат документален материал, в редица свои статии

² Характерен пример за това е дисертация ѝ „Livres et lecteurs à l'aube des Temps modernes (la souscription de librairie à la fin du XVIIIe et au début du XIXe siècle)“ („Книги и читатели в зората на Модерното време (книжовното спомоществователство в края на XVIII и през първата половина на XIX в.)“) в университета на Артоа, Арас, Франция.

Н. Капралова анализира различни тематични полета – сблъсъкът между свое и чуждо, характеризиращ се с драматични конфликти не само в периода на Българското възраждане, маркира социокултурните измерения на традицията, припознавана като стожер и на персоналната, и на колективната идентичност. И на този фон тя поставя акцент върху фигурата на жената, *но не на онази затворената в уютното или сковаващо пространството на патриархалното семейство, а на възрожденската личност, осъзнала мисията си да твори, да открива своята самоличност, да търси нова идентичност и с това да променя съдбата си*. Това послание носи и последната ѝ книга, очертаваща автентичния портрет на една талантива, високообразована интелектуалка със сложна съдба и с творчество потънало в забрава – Екатерина Василева.

Подреждайки парченца от общите ни духовни пространства по пътя ни през годините, аз осъзнавам, че точно такава личност беше и Недка – неконвенционална, невписваща се в строгите академични норми. Тя беше колоритна, ефектна и шумна, ценеше детайла, наслаждаваше се на красотата, на добрите разговори, на споделените емоции, на малките неща, които осмислят приятелската и колегиалната съобщност. Тя категорично отстояваше позициите си, дори когато осъзнаваше, че е сама или греши. За мен Недка беше хомогенна сплав между монолитността на възрожденския човек, въпреки натрупаните болки и разочарования, и интелектуалната освободеност на европейската жена. Тя уважаваше високите морални и нравствени идеали, ценеше автентичността и изконната мъдрост на времето, което изследваше, но търсеше в него онези забравени или периферни фигури, които се бунтуват срещу правилата, които провокират и разместват застиналите пластове време и с това ги превръщат в история. Понякога емоциите ѝ бяха положени между полюсите на любовта и омразата, както при емблематичните герои на възрожденската епоха, но доц. Капралова умееше да работи в екип. Тя активно участваше в научния живот на Института за литература – като ръководител на един от първите международни проекти „В търсене на митичната тъкан“, в рамките на който беше проведена престижна българо-френска научна конференция и издаден научен сборник, оценен като приносно научно постижение в БАН за 2002 г. Тя беше част и от колектива, който възкреси името и делото на проф. Иван Шишманов чрез проекта „Иван Д. Шишманов и модернизацията на съвременната хуманитарна наука“, до края беше отдадена на фундаменталната кауза „Енциклопедия Българско възраждане. Литература. Периодичен печат. Литературен живот. Културни средища“, като секретар на първия том, като автор на статии и редактор на втория. Недка Капралова е съставител на авторитетни научни сборници и прецизен преводач от френски език на трудове на Клод Леви-Строс, Иполит Тен, Едгар Морен, Пиер Бурдийо и много произведения на класическата и съвременната френска литература. И с това тя безспорно ще остане в културната памет.

Между мен и Недка имаше една магическа връзка на приятелство, която не се скъса, въпреки неизбежните промени в нас и на света около нас. Сега ми липсва нейният интелект, ирония и ярък колорит. Липсва ми изследователят, приятелят, личността Недка Капралова.

PROFESSIONAL AND PERSONAL REFLECTIONS ON NEDKA KAPRALOVA

Abstract. The text interweaves personal memories of Assoc. Prof. Nedka Kapralova, PhD, with a presentation of her most significant literary contributions to the field of the Bulgarian National Revival. The paradoxical connections between various themes, figures, and works outlined in her research is traced here to present sketches of the colorful and multifaceted image of the National Revival period, as well as the importance of her numerous translations – some of them foundational for Bulgarian literary studies and culture.
Keywords: Bulgarian National Revival, archives, memories, women authors, translations

Elka Traykova, Assoc. Prof., PhD
Institute of Literature – Bulgarian Academy of Sciences
52, Shipchenski prohod Blvd, Bl. 17, Sofia, Bulgaria
E-mail: elkatraykova@gmail.com